

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Bakalářská práce

NÁHRADNÍ MATEŘSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE
Etické otázky náhradního mateřství

Autor práce: Aneta Barcziová, DiS.

Vedoucí práce: RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Studijní program: Sociální a charitativní práce (PS)

2022

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum: _____

Podpis: _____

Děkuji vedoucímu bakalářské práce RSDr. Jánů Mišovičovi, CSc., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah	
Úvod.....	5
1 Rodina	6
1.1 Funkce rodiny	7
1.2 Rodičovství	9
1.3 Mateřství	10
2 Náhradní mateřství a jeho právní úprava	11
2.1 Historie náhradního mateřství.....	11
2.2 Neplodnost	11
2.3 Pojem náhradní mateřství	13
2.4 Výběr náhradní matky.....	13
2.5 Objednávající pár	14
2.6 Právní úprava náhradního mateřství	15
3 Hlavní etické otázky související s náhradním mateřstvím	16
4 Role sociálního pracovníka při náhradním mateřství.....	18
4.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí	18
4.2 Vymezení pojmu	18
4.3 Popření a určení otcovství.....	19
4.4 Osvojení dítěte	20
Závěr	21
Seznam použité literatury a ostatních zdrojů	22
Abstrakt	25
Abstract	26

Úvod

„Není nejmenších pochyb o tom, že je to v prostředí rodiny a domova, kde se všechny největší ctnosti, veškeré ctnosti, které vévodí lidské společnosti, vytváří, posilují a udržují.“
- Winston Churchill

Někdy jde život tak komplikovanými cestami, že jednou z jeho nástrah může být nemožnost donosit vlastní dítě. Páry, které se do takové situace dostanou, mohou uvažovat o řešení formou náhradního mateřství. Surogátní neboli náhradní mateřství je v posledních letech velmi diskutovanou možností asistované reprodukce ve světě, ale i v České republice. V dnešní době přibývá párů, které nemohou mít z jakéhokoli důvodu dítě, přibývá ale také počet náhradních matek. Tato metoda jako jediná umožňuje neplodným párům mít potomka s jejich genetickou informací pomocí náhradní matky, která jim dítě odnosi ve své děloze. Jak je na toto mateřství ale pohlíženo z hlediska etiky a práva? Na tuto otázku se budu snažit odpovědět v této práci – pomocí etické, ale také právní reflexe. Cílem této bakalářské práce je přiblížit podstatné problémy etické a právní reflexe institutu náhradního mateřství a vymezení role sociálního pracovníka v institutu náhradního mateřství. Hlavní metodou bude studium odborné literatury a její analýza, směřující k získání širokého náhledu na problematiku náhradního mateřství. Z medicínského hlediska se nejedná o složitý léčebný zákrok, avšak z pohledu etického, právního a sociálního jde o proces velmi složitý, který přináší řadu úskalí pro biologické rodiče, náhradní matku a v neposlední řadě dítě. Bohužel v České republice je institut náhradního mateřství jen minimálně upraven zákony a pro mnoho lidí z celého světa je eticky nepřijatelné. Náhradní mateřství je v poslední době opravdu velmi diskutované a chtěla bych o tomto institutu získat více informací. Proto jsem si toto téma zvolila pro mou bakalářskou práci.

Náhradní mateřství zasahuje do mnoha oblastí a lidských profesí. Jednou z mnoha profesí, která posuzuje náhradní mateřství, je sociální práce, výkon sociálně-právní ochrany dětí. Sociální pracovníci sociálně-právní ochrany dětí jsou kvalifikováni při posuzování procesu náhradního mateřství. Jsou nevyjímátným článkem ke zprostředkování legality dítěte v rodině biologických rodičů.

Celá práce je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole se věnuji tématu rodina. Rodina je velmi křehkou institucí, která se denně potýká nejen s radostmi, ale také starostmi běžného života. Další kapitola se orientuje na pojem mateřství, na její charakteristiku a na to, jak je chápáno v dnešní době. Dále se zabývám také tématem neplodnosti a zejména pojmem náhradního mateřství, které může připadat v úvahu buď tehdy, když matka nemůže ze zdravotních důvodů otěhotnět přirozenou cestou, popřípadě dítě nemůže rovněž ze zdravotních důvodů donosit. V další kapitole se věnuji právní úpravě náhradního mateřství. Jak už jsem zmínila výše, náhradní mateřství je jen minimálně upraveno zákony. Zákon zmiňuje, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila. To však neřeší mnohé problémy, které mohou v případě náhradního mateřství nastat. Do teoretické části práce patří další stěžejní oblast, do které zahrnuji etické otázky náhradního mateřství. Zde se zabývám etickou stránkou této problematiky, jež považuji za důležitou část náhradního mateřství. V dalších kapitolách se dále věnuji tomu, proč je sociální pracovník sociálně-právní ochrany dětí důležitý při procesu náhradního mateřství a jakou zde hraje roli. Ve své bakalářské práci vycházím zejména z následujících titulů: Matoušek Oldřich a kol. Metody a řízení sociální práce, od stejného autora Rodina jako instituce a vztahová síť, dále čerpám také z Máchová J. z knihy Duševní hygiena rodinného života.

1 Rodina

Rodina představuje instituci, jejím základním účelem je vytvářet soukromý prostor pro reprodukci společnosti, stíněný proti vířícímu a nepřehlednému světu. Chrání své členy, nemění svůj tvar, vnitřní uspořádání a změny ve svém okolí vyrovnává.¹

Rodina je pro každého místem, kam přichází po svém narození, v dospělosti z tohoto prostředí odchází, ale velice rád se zpět vrací. Každý cítí své místo v rodině, cítí pocit bezpečí a jistoty, sounáležitosti s ostatními členy rodiny. Rodina je jedinečnou a nenahraditelnou institucí. Děti učí mnoha dovednostem, zejména orientovat se v hodnotách. Setkávají se zde s podporou, pocitem sounáležitosti, ale také konfliktními situacemi. Rodina jim předává sociální dovednosti, bez kterých se později v dospělosti neobejdou. Má nepostradatelný význam i pro dospělého člověka. Stálý partner a děti jsou trvalými hodnotami lidského života. Každý touží se svými dětmi znovu prožívat vlastní dětství a nedělat stejné chyby, které v některých situacích, mohli udělat jeho rodiče. Dobrá rodina dává každému svému členu pocit jistoty a bezpečí²

„V poslední době hodnota rodiny klesá, mění se její podoba. Začíná se polemizovat, zda je rodinou již bezdětný pár, či nemanželský pár vychovávající dítě. Dalším otazník visí nad tím, zda jsou homosexuální páry vychovávající dítě. Rodina je však, podle mého názoru, soužití dvou osob opačného pohlaví spolu s dětmi. Teprve děti dělají ze soužití dvou partnerů rodinu. Ne nadarmo lidé oznamují příchod svého potomka, jako „čekáme rodinu“. Rodina je založena jak z biologických, tak i z velmi silných citových důvodů. Tvoří ji máma, táta a dítě, popř. děti. Samozřejmě se jedná také o děti, které do rodiny přichází na základě právních předpisů, děti adoptované. Každá dobrá rodina plní své funkce, zajišťuje dětem výchovu, pocit jistoty a bezpečí, citové zázemí, hmotné zajištění, ale také domov. Domov, kam se všichni rádi vracíme. Vyznačuje se silnými citovými vazbami.“³

Stálá přítomnost vysoce citově angažovaných rodičů je dnes považována za nepostradatelnou podmínku zdravého duševního i tělesného vývoje dítěte.⁴

Rodina je ale zároveň nepostradatelnou institucí pro dospělého člověka. Mít stálého partnera a mít děti jsou důležité hodnoty lidského života. O ně dospělý člověk opírá pocit vlastní hodnoty, pocit smysluplnosti své existence, na nich závisí jeho psychická pohoda i zdraví. Děti i partner dospělému zrcadlí jeho chování. Umožňují mu vidět se realisticky. Dospělý se svými dětmi znovu prožívá vlastní dětství a může se vyhnout chybám, které na něm spáchali jeho rodiče. Rodina dospělému rozšiřuje jeho sociální pole. Díky partnerovým příbuzným i díky kontaktům svých dětí přichází do styku s mnoha lidmi, s nimiž by se jinak nesetkal.⁵

Socioložka Pulkrábková uvádí: „Dlouhou dobu byla rodina (nejen v sociologii) chápána jako jakási neměnná hodnota v měnícím se světě, stabilní jistota chránící před „pohybem“ venku. Jenže rodina se stejně jako celá společnost dynamicky mění a jako k dynamické jednotce k ní také musíme přistupovat. V současnosti jsou aktuální dvě paralelně

¹ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství) s. 14

² Srov. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha, 2003. s. 187

³ SVOBODOVÁ, D., *Problematika rodin s dětmi ohrožených sociálním vyloučením*, diplomová práce, Olomouc 2012 s. 25

⁴ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství) s. 9

⁵ Srov. tamtéž

se rozvíjející diskuse o rodině. První se týká hranic – co je a co už není rodina. Sociologicky je rodina skutečně vymezena jako monogamní pár, většinou s dětmi. Zároveň se však rozlišuje rodina nukleární, rodina rozšířená, rodina vícegenerační apod. Druhá věc je, jakým obsahem je to, co jako rodinu chápeme, naplňováno, a tedy, jak má rodina vypadat a fungovat.“⁶

Rodina odedávna existovala a existuje proto, aby lidé mohli pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Reprodukce člověka nejen jako živočicha, zprostředkuje mu začlenění do jeho kultury a společnosti. Rodina krom toho propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouta solidarity.⁷

1.1 Funkce rodiny

Rodina jednotlivci umožňuje, aby v ní nalézal oporu, ztotožňoval se s ní, zároveň mu dává svobodu k tomu, aby si budoval a zachovával svou osobní odlišnost.

Rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat upřímné vyslechnutí, radu a pomoc – je útočištěm v situacích životní bezradnosti – velký význam při vstupu dítěte do školy. Rodina má tyto funkce:

- **Funkce biologická**

Zahrnuje sexuální život partnerů a reprodukční procesy. Obě tyto strany funkce rodiny mají celospolečenský význam. Z hlediska zachování lidské populace je biologická funkce velmi důležitá. Na základě historických pramenů je možné ovšem podotknout velmi důležitou zmínku – v sexuální funkci si ze začátku muž a žena nebyli rovni. Změna směrem k rovnosti nastala s emancipací žen. Není podstatnou věcí, zda se biologická funkce odehrává v manželství či mimo ně, ale že se díky tomu narodí nový člověk, další generace tohoto světa. Reprodukční funkce je z určitého pohledu nenahraditelná

a probíhá pouze mezi mužem a ženou, neplatí to však stoprocentně. V současné době se totiž funkce biologická (reprodukční) částečně nahrazuje pomocí umělého oplodnění nebo adopce.

- **Funkce ekonomická**

Funkcí ekonomickou je myšleno materiální zajištění všech členů rodiny. Jedná se především o zajištění bydlení, odívání, obživy, výdajů spojených se vzděláváním a prací. Jejím hlavním úkolem je tedy zajištění všech členů dané rodiny. Každý výdělečně činný člen rodiny je také je také přínosný společnosti, například placením daní. I díky možnostem stejného vzdělání a pracovního uplatnění pro ženy i muže, jsou podmínky v optimálním případě rovnocenné.

- **Funkce výchovná**

Výchova začíná v rodině, kde se děti naučí základním hygienickým návykům, řeči, mravním a společenským normám. Děti se ve třech letech začínají učit napodobovat. Napodobují své rodiče, popřípadě lidí, kteří dohlížejí na jejich výchovu. Učí se od nich své role, a pokud rodina nefunguje tak, jak by měla, odnesou si i negativní vzor. Tato funkce se v průběhu dějin měnila ve svém obsahu i rozsahu. Dnes zabírá velkou část

⁶ PULKRÁBOVÁ, K., *Co v dnešní době znamená rodina*, Psychologie dnes, čís. 12, roč. 13, prosinec 2007, Portál, s. 31.

⁷ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). s. 9

výchovy škola (další společenské instituce) i přesto výchova v rodině zůstává středem výchovného působení.

- **Funkce emociální**

„Emoce jsou základem vývojového procesu, stimulují rozvoj mnoha dalších psychických funkcí. Pro děti raného věku jsou emoční projevy primárním prostředkem komunikace. Potřebuje vyjádřit svoje aktuální pocity a k tomu slouží vnější projevy emocí: dítě tak dokáže ostatním lidem sdělit, co cítí, dávno před tím, než se naučí mluvit.“⁸

Tato funkce je zásadní a nezastupitelná. Vzniká a realizuje se především na třech úrovních – mezi manželi, mezi rodiči a dětmi, mezi sourozenci. Má velmi důležitý význam, protože velmi ovlivňuje rozvíjení lidské emocionality. Žádná jiná instituce nedokáže vytvořit podobné, a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty.⁹

Dle **Matějčka** patří mezi základní funkce rodiny uspokojení základních psychických potřeb dítěte. Věda jich rozpoznala celkem pět. Jedná se především o:

- **Potřebu náležitého přísunu podnětů zvenčí**

Pro rozvoj centrální nervové soustavy je nezbytný velký přísun podnětů z okolí, které pak zpracovává. Není pravdou, že dítě se má nechat v klidu, právě naopak. Mluvit s ním, když ještě neodpovídá nebo hrát si s ním, což je nejlepší možná stimulace.

- **Potřeba smysluplného světa**

Podněty, kterými se dítě stimuluje musí mít řád a smysl. Dítě se podporuje, aby se učilo pro radost a napomáhá se mu tím uvádět smysly „do dění světa“.

- **Potřeba životní jistoty**

Bez této jistoty ho ovládá úzkost, nejčastěji se projevuje agresivním chováním vůči slabším.

- **Vlastní společenské hodnoty**

Uspokojením této potřeby se utváří identity neboli vědomí vlastního já čili sebevědomí. Nezbytná

- **Potřeba otevřené budoucnosti**

Uspokojení této potřeby dětem umožňuje vnímat čas od minulosti do budoucnosti. Mají se na co těšit, co plánovat. Jinak je to u dětí z dětských domovů, které uspokojení této potřeby neznají.¹⁰

V dnešní době některé funkce rodina není schopna plnit nebo je plní pouze částečně. Dochází k přebírání zodpovědnosti za tyto funkce jinými institucemi naší společnosti. Jedná se tedy o to, že například školní zařízení přebere určitou část funkce výchovné a tím napomáhá rodině. Nelze ovšem tvrdit, že by rodina proto přestávala fungovat. Jen se její postavení ve společnosti pozměnilo. Ovšem není to chyba pouze rodiny samotné, ale i požadavků, které společnost na rodinu klade. Není možné ale jednoznačně říct, že tyto změny nastaly ze dne na den. V současné rodině dochází také k poruchám funkcí rodiny, kdy rodina není schopna ani částečně zastoupit své funkce přirozenou cestou¹¹

⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 96-97

⁹ Srov. MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, 1974, s. 43-54.

¹⁰ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevládní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 25-26.

¹¹ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství) s. 83

1.2 Rodičovství

Rozhodne-li se někdo založit rodinu, je to pro něj závazek na celý život. Nikdo, kdo uvažuje o rodině, by neměl přehlížet biologickou zakotvenost rodičovského i partnerského chování. „Rodina je korunou, smyslem manželského žití. Manželství a rodina jsou vždycky ovšem manželstvím a rodinou zcela konkrétní, zcela určitou. V každém manželství a v každé rodině se naplňují, anebo nenaplňují (či špatně, nedostatečně naplňují) potřeby jedinců, kteří vstupují ještě do mnohonásobně složitějších vztahů společenských, než byly jejich vztahy dosavadní.“¹²

Podstata rodičovství se v průběhu let nemění a ani se v budoucích letech měnit nebude. Popisuje se jako role nevyhnutelná a zároveň je typická svou proměnlivostí, a hlavně přízpusobivostí vzhledem k nastávající situaci. Popisuje se, že rodičovské jednání je vzhledem k časové ose daleko dřívější než partnerské jednání. Různé kultury umožňují různý pohled na rodičovství, avšak u nás je mu přikládán velký význam. Především se zdůrazňuje vliv rodičovství na vývoj dítěte a pozdější kvalita jeho života.¹³

L. Šulová definuje rodičovství jako „trvalý vztah mezi dítětem a jeho pečovateli, přičemž lze rozlišit rodičovství biologické a rodičovství psychosociální.“¹⁴

Vzhledem k tomu, že rodičovství se dělí na biologické a psychologické, tak dokonce i jedinci, kteří se rozhodnou dát své dítě do adopce zůstávají rodiči biologickými. Naopak manželé, kteří nemohou mít vlastní dítě (tudíž se nemohou stát rodiči biologickými) a osvojí si dítě cizí, jsou rodiči po stránce psychologické. Rodiče, kteří zplodí dítě a pečují o něj, jsou rodiči jak biologickými, tak i psychologickými. Z toho vyplývá, že rodičovství biologické a rodičovství psychologické nemusí být a v takzvané normální rodině nejsou v rozporu.¹⁵

„Biologické rodičovství je role, kterou jedinec získává za početí dítěte, jeho donošení a následný porod. To, že žena je biologickou matkou dítěte, které následně anonymně odložila do babyboxu nebo kdekoli jinde, pro dítě téměř nic neznamena. Dítě totiž považuje za své rodiče ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle „jeho“ lidé na to mají či nemají potvrzení z porodnice. Z toho plyne vyšší důležitost rodičovství psychologického, protože, ač se to nemusí zdát, může být samotné psychologické rodičovství pro rodiče někdy problém. Zplodit dítě není, v případě, že jsou jedinci zdraví, obzvlášť velký problém. Ale následné uvědomění si zodpovědnosti je tlak na rodičovskou psychiku. Dítě v prvních letech svého psychického vývoje přijímá rodiče (ať biologické či pouze psychologické) stejně dobře nebo i lépe, než dokáží přijmout rodiče jeho samotného.“¹⁶

¹² NEDOMA, K., DRÁČ, P., KONEČNÝ, R. *3 úvahy o manželství a rodičovství*. 2., vyd. Praha 1: Státní zdravotnické nakladatelství, 1964, s. 11

¹³ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 5

¹⁴ ŠULOVÁ L.: *Jak učit výchovu k manželství a rodičovství?* Praha: Grada Publishing, 1995 s. 56

¹⁵ MATĚJČEK Z., Dytrych Zdeněk: *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 16

¹⁶ KLUSÁČKOVÁ, M., *Teorie a praxe zvaná rodičovství aneb Přes rodinu k rodičům*, Magisterská diplomová práce, Brno 2008 s. 21

1.3 Mateřství

V této části kapitoly se zaměřím na pojem mateřství a na vývoj reprodukčního chování u žen.

„Mateřství je něco, co od základů změní celý život ženy. Označuje se jako významná součást identity ženy. Mezi nejdůležitější rozhodnutí v životě rozhodně patří založení rodiny, kdy přemýšlíme, že mít miminko je zázrak, ale zároveň jako rodiče už nikdy nebudeme mít život jako dřív.“¹⁷

Kolem třicátého roku života se ženy ocitají pod velkým tlakem. Bez ohledu na vývoj a společenské změny tikají jejich biologické hodiny stejně rychle jako dřív. Vrchol jejich plodnosti se nachází v intervalu osmnácti a třiceti let. V tomto období dochází k otěhotnění zpravidla snadno, u žen, které nedbají na antikoncepci, někdy dokonce i nečekaně. K selhání účinnosti antikoncepce dochází zpravidla na začátku a na konci plodných žen – u dospívajících mezi šestnácti a dvaceti lety a u dospělých žen po třicátém šestém roce. Počet porodů u matek od třiceti let výše se v posledním období zvyšuje. V roce 2006 se více než polovina novorozenců narodila matkám, kterým bylo alespoň třicet let a více. Jak se zdá, průměrný věk prvního mateřství tedy roste. V roce 2006 byl průměrný věk rodiče 29,8 roku, zatímco deset roků to bylo 29 let, a ještě o dvacet let dříve 27,7 roku.¹⁸

„V uplynulých dvou desetiletích (resp. již od počátku 90. let 20. století) se výrazně měnila věková struktura žen při narození dítěte, a to jak vlivem měnícího se počtu žen v jednotlivých věcích (přechod silných populačních ročníků napříč reprodukčním obdobím, v posledních letech přesun nejslabších ročníků do mladšího reprodukčního věku), tak změn v časování plodnosti (odkládání mateřství do vyššího věku). Zatímco na počátku 21. století připadalo maximum narozených na věkovou skupinu žen 25–29letých (a na počátku 90. let 20. století již na 20–24leté), od roku 2008 má nejvíce narozených dětí matku ve věkovém intervalu 30–34 let. Stejně tak se v čase posouval do vyššího věku i vrchol plodnosti: v roce 2001 byl počet živě narozených na tisíc žen nejvyšší u 25–29letých, od roku 2011 dosahuje maxima až u žen 30–34letých. Průměrný věk žen při narození dítěte tak mezi roky 2001 a 2020 vzrostl z 27,5 na 30,2 let, tj. o 2,6 roku (od počátku 90. let 20. století již o 5,5 roku). Nejvýraznější byly jeho přírůstky před rokem 2009, naopak v posledních pěti letech bylo tempo růstu průměrného věku žen při narození dítěte nejnižší.“¹⁹

Média a veřejné mínění v dnešní době považují těhotenství a mateřství za nejvyšší metu a vrchol ženství, jehož je nutné dosáhnout mezi mnoha dalšími společenskými úspěchy při překonávání nároků, které jsou na ženy kladeny.²⁰

V dřívějších dobách bylo považováno mateřství za jedinou životní roli, kterou žena musela plnit. V současné době již záleží na každé z žen, jestli si zvolí mít dítě a plně se mu bude věnovat, nebo jestli je přední kariéra a dítě až druhořadé. Kdy se stát matkou je otázka 21. století. Pro matku je dítě prioritou, stará se o něj, nehledí na své zájmy. Podoby mateřství, které se od tohoto vzorce liší, vyvolávají velké rozpory v matkách samotných

¹⁷TRŽILOVÁ, Jana Abelson. *Manuál pro začínající maminky: maminky radí maminkám*. Praha: Smart press, 2008, 209 s.

¹⁸ Srov. DESJARDINS-SIMON, J. *Nevědomé příčiny neplodnosti*. Praha: Portál, 2015. Spektrum (Portál). s. 15-16

¹⁹ Český statistický úřad [online]. *Aktuální populační vývoj v kostce ČSÚ* ©2022[cit. 26.02.2022] Dostupné z: <https://citace.zcu.cz/schema-a-priklady/elektronick-zdroje.html>

²⁰ Srov. ŘEŽÁBEK, K. *Léčba neplodnosti: příčiny neplodnosti: metody léčby: mimotělní oplodnění: zákony*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2004. Pro rodiče. s14

i v okolí. Poporodní kontakt je důležitý pro vytvoření přirozené, zdravé a silné vazby mezi matkou a dítětem. Ženy jsou křížovatkou mezi biologickým pokračováním lidského rodu a jeho symbolickým trváním. Z novodobého hlediska je možné rozdělit matky na tyto případy: matky, často bez partnera, potřebují pomoc od okolí; matky, které se chovají jako kamarádky dětí; matky, které jezdí s kamarádkami na kávu s kočárkem a nakupují značkové věci; matky, které se chovají jako máma a táta v jednom, většinu věcí si udělá sama; matky, které jsou posedlé zdravým životním stylem, jejich dítě nesmí sníst nic nezdravého, nejlepší je bio; profesionální matka, lpí na maximálním štěstí dítěte, ostatní věci jdou stranou; matky, které musí mít vše dokonalé, děti se nesmí ušpinit atd.²¹

„V intencích zákona o rodině není pro určení mateřství rozhodné, zda je žena, která dítě porodila dítěti zároveň geneticky příbuzná; za matku je považována již na základě skutečnosti, že dítě porodila. Dosáhnout souladu biologické a právní reality je tudíž možné pouze osvojením (pomineme-li doposavad praxí neprověřenou cestu podání žaloby na určení mateřství). Náhradní matka tudíž bude vždy okamžikem porodu určena právní matkou dítěte. Tento mechanismus nelze žádným způsobem změnit ani obejít, a to ani tehdy, bylo-li mateřství od počátku míněno a realizováno jako náhradní.“²²

2 Náhradní mateřství a jeho právní úprava

2.1 Historie náhradního mateřství

Institut náhradního mateřství je poměrně starý. Již v knize Genesis je zmínka o tom, kdy neplodný pár Abrahám a Sára řeší situaci za pomoci služek, které byly oplodněny Abrahámem a porodily páru Izmaela, Jáкова a Ráchel. Je to ve spojení s následnou adopcí nejjednodušší a dosud nepřekonaný způsob odstranění neplodnosti v manželství, je-li příčina na straně ženy.²³

Postupem času byla neplodnost manželského páru řešena adopcí či obdobnými právními kroky, které byly pregnantně upraveny především v normách soukromého práva římského. Klasická římskoprávní úprava adopce se stala vzorem současných právních norem²⁴

Průlomovým rokem byl až rok 1978, kdy se ve Velké Británii po dlouholetém úsilí narodilo první dítě mimotělním oplodnění. První dítě odnošené náhradní matkou v České republice se narodilo v roce 1993 na klinice ve Zlíně. Biologická matka nemohla mít děti, protože jí ze zdravotních důvodů byla odebrána děloha.²⁵

2.2 Neplodnost

Pokud těhotenství nepřichází, může se situace stát pro pár problémem, ke kterému se upíná všechno snažení. Jak muž, tak i žena mohou mít obavy, že právě u něho nebo u ní je příčina neplodnosti. I nevědomky pak mohou přenášet svoji nervozitu na okolí, mohou vidět vše pesimisticky. Za těchto okolností je dobré si uvědomit, že neplodnost sice je nemocí,

²¹ Srov. LÁNSKÁ, K., Mateřství mění identitu ženy. *Psychologie dnes*. 11/2008. Praha: Portál, 11. číslo, 14. ročník s. 6-9.

²² Srov. ZEMANDLOVÁ, A.: *Současnost a budoucnost právní regulace surogátní mateřství u nás*. s. 3. [online]. [cit. 10.02.2022]

²³ Srov. ZEMANDLOVÁ, A.: *Současnost a budoucnost právní regulace surogátní mateřství u nás*. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, 2012, s. 2. [online]. [cit. 07.03.2022]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodicovstvi/ZemandlovaAnna.pdf

²⁴ Srov. ŠTENCLOVÁ, B.: *Právně etické otázky náhradního mateřství*. Brno, 2015, diplomová práce, s. 28 [online]. [cit. 07.03.2022]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/hir4j/pdf_diplomka.pdf

²⁵ Srov. Tamtéž

na druhé straně se však na sterilitu neumírá, a dokonce lze sterilitu ve většině případů vyléčit.²⁶

Neplodnost je v rámci individuální biografie zlomovou zkušeností. Podobně jako jiné chronické nemoci narušuje samozřejmé předpoklady a očekávání, především předpoklad vlastní plodnosti a kontroly nad reprodukčními schopnostmi svého těla. Její léčba ovlivňuje každodenní život, včetně intimní sféry partnerského života, vyžaduje velké fyzické, psychické, finanční a časové investice a má řadu nepříjemných vedlejších důsledků. Úspěšné početí a otěhotnění přitom nemůže zaručit ani použití nejmodernějších technik asistované reprodukce.²⁷

K otěhotnění je potřebná bezchybná funkce pohlavních orgánů ženy a muže. Žena se většinou obrací na svého gynekologa, který může provést některá vyšetření sám, na jiná vyšetření ženu odešle na specializované pracoviště. Současně gynekolog provede nebo zajistí potřebná vyšetření muže – vychází ze zásady, že na příčině neplodnosti se mohou podílet oba partneři. Muž se může v tomto případě obrátit také na svého obvodního lékaře, který ho odešle na specializované pracoviště. Na tato specializovaná pracoviště se mohou obrátit jak muž, tak žena. Specializovaná pracoviště jsou jednak ambulance pro léčbu neplodnosti na odděleních gynekologie v nemocnicích, především to jsou však specializované pracoviště reprodukční medicíny. Tato pracoviště jsou v zákonech a vyhláškách většinou nazývána „centrum asistované reprodukce“. V těchto centrech jsou týmy lékařů, kteří se zabývají léčbou neplodnosti dlouhodobě a mají k dispozici speciální vybavení pro provedení metod jako „děti ze zkumavky“, darování spermií nebo vajíček atd.²⁸

Neplodnost jako nemoc může zůstat okolí skryta, její důsledek – bezdětnost – je ale dobře viditelný a potenciálně komplikující pro řadu dalších vztahů, především pro vztahy s nejbližší rodinou a vrstevníky. Kontakt s přáteli se v důsledku prodlužované bezdětnosti stává obtížný, ať už z důvodů praktických (obtížné sladování aktivit rodičů a ne-rodičů), nebo emocionálních. Styk s rodinami je, zvláště v určitých obdobích léčby, vnímán muži i ženami jako nepříjemné připomínání vlastní situace, některé ženy mluvily o izolaci a vyloučení z kolektivu svých přátel.²⁹

Očekávání a představy o řešení neplodnosti a o vlastním angažmá v léčbě ovlivňuje mnoho faktorů, například to, jak partneři přijímají vlastní diagnózu a stigma, které se k ní vztahuje, nebo jak vnímají a definují očekávání související s mužskou a ženskou rolí v rámci partnerství a rodičovství. Obojí je sociálně strukturováno: zatímco mužská plodnost je spojována s potencií coby zásadní charakteristikou mužnosti a stigma neplodnosti se vztahuje především k sexuálním schopnostem muže, neplodné ženě je přisuzována psychická labilita, přílišné upnutí se na touhu po dítěti nebo podvědomé odmítání mateřské role.³⁰

²⁶ Srov. ŘEŽÁBEK, K. *Léčba neplodnosti: příčiny neplodnosti: metody léčby: mimotělní oplodnění: zákony*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2004. Pro rodiče s.98

²⁷ Srov. SLEPIČKOVÁ, L. *Neplodnost jeho a neplodnost její: Genderové aspekty asistované reprodukce*, Sociologický časopis/Czech Sociological Review, [online], 2009, Vol. 45, No. 1 [cit. 23.02.2022] s.178

²⁸ Srov. ŘEŽÁBEK, K. *Léčba neplodnosti: příčiny neplodnosti: metody léčby: mimotělní oplodnění: zákony*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2004. Pro rodiče s.17

²⁹ Srov. SLEPIČKOVÁ, L. *Neplodnost jeho a neplodnost její: Genderové aspekty asistované reprodukce*, Sociologický časopis/Czech Sociological Review, [online], 2009, Vol. 45, No. 1 [cit. 23.02.2022] s.195

³⁰ Srov. Tamtéž s.179

2.3 Pojem náhradní mateřství

Téma náhradního mateřství rezonuje v odborné i laické společnosti. Jde o téma, které bez diskuze vyvolává emoce, a to emoce kladné i záporné. Na jedné straně stojí zcela zásadní medicínský úspěch, který posouvá léčbu žen, jež nejsou schopny samy donosit dítě, o zásadní krok vpřed. Na straně druhé stojí morální dilema, zda se nepřekračuje hranice, která by měla zůstat raději nepokořena. V případě náhradního mateřství v pravém slova smyslu máme vždy nejméně tři rodiče jednoho dítěte. V případě, že se jedná o náhradní mateřství zcela neplodného objednávacího páru, pak máme dokonce dítě, které má pět rodičů (objednávací pár, náhradní matka, dárce vajíčka a dárce spermatu). To samo o sobě není zcela v souladu s přirozeným postupem rození dětí ani s přirozeným přístupem k jejich rodině.³¹

„Surogátní neboli náhradní mateřství v obecné rovině představuje situace, kdy žena otěhotní, ať už přirozenou cestou či nikoliv, následně dítě porodí a pak jej předá jinému páru, ve většině případu se pak jedná o neplodný pár.“³²

V dnešní době rozlišujeme několik typů náhradního mateřství. V první řadě se jedná o rozlišení na základě toho, zda se jedná o částečné či úplné nahrazení. U částečného náhradního mateřství náhradní matka poskytne dělohu i vajíčka a spermie se použijí od partnera neplodné ženy. Pak může dojít k oplodnění jak přirozenou cestou, bez lékařské asistence, tak i pomocí asistované reprodukce. Jiná situace je v případě, kdy matka nemá funkční dělohu, ale vaječníky fungují fyziologicky. V takovém případě lze odebrat vajíčko matky, oplodnit spermií otce a přenést oplozené vajíčko do dělohy náhradní matky, která již podstoupila hormonální léčbu jako přípravu k těhotenství. V tomto případě se jedná o úplnou formu náhradní mateřství.³³

Z lékařského hlediska spočívá náhradní mateřství, zjednodušeně řečeno, v přenosu a donošení embrya v děloze náhradní matky místo ženy, která z různých důvodů nemůže, příp. nechce být sama těhotná, a v jeho následném předání biologické matce po porodu dítěte. Zpravidla se bude jednat o situaci, kdy je biologická matka schopna dítě sice zplodit, nikoli však donosit. Embryo vzniklé přirozenou cestou, příp. různými metodami umělého oplodnění se není schopno v děloze biologické matky řádně uhnízdít a je proto přeneseno do děložní dutiny náhradní matky, jejíž úlohou je dítě donosit a po porodu novorozence předat matce biologické.³⁴

2.4 Výběr náhradní matky

Vybrat náhradní matku je pravděpodobně nejsložitější úkol všech párů, které podstupují náhradní mateřství. Náhradní matky lze v zásadě rozdělit na dvě kategorie:

- **Altruistické matky** – jde většinou o rodinné příslušníky objednávacího páru. Lze se setkat s náhradní matkou, která je sestrou či matkou jednoho z objednávacího páru. Náhradní matka pak často nenárokuje odměnu, nýbrž dítě donosí a přenechá k osvojení zdarma či pouze za úhradu reálných nákladů.

³¹Srov. SIVÁK, J. *Náhradní mateřství v českém právu a související otázky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021 s.1

³²ŠTENCLOVÁ, B., *Právně etické otázky náhradního mateřství*, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, 2015, s.33 [online], [cit. 14.02.2022] Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/hir4j/pdf/diplomka.pdf>, s. 35

³³Srov. DOSTÁL, J.; *Etické a právní aspekty asistované reprodukce*, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, str. 84.

³⁴Srov. BLAŽEK, P., *Etické a právní aspekty asistované reprodukce*, Rigorózní práce, Praha, 2010, [online]. [cit.17.02.2022] s.89

- **Komerční matky** – tyto matky mají donošení dítěte a jeho přenechání k osvojení jako část své obživy.³⁵

U této formy mohou nastat trestněprávní důsledky v podobě naplnění skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi. Většina států právě s ohledem na snahu zabránit tomuto obchodování náhradní mateřství v komerční formě neumožňuje, či dokonce výslovně zakazuje. I přesto však k těmto případům dochází, jelikož neplodný pár často nemá jinou možnost, jak mít vytoužené biologické dítě. Některé státy proto přistoupily naopak k umožnění i tohoto způsobu náhradního mateřství a vymezily právní hranice tohoto institutu. Právní řád ČR touto cestou nešel a smlouva mezi objednávacím párem a náhradní matkou je tak zcela nevymahatelná. Dítě je subjektem práva, nikoliv jeho předmětem, nemůže tedy být předmětem jakékoliv smlouvy a nikomu nemůže být smluvně uložena povinnost dítě jako předmět smlouvy vydat. Vztahy mezi objednávacím párem a náhradní matkou jsou tak založeny pouze na vzájemné důvěře a dobrovolnosti. Rozmyslí-li si tento „obchod“ náhradní matka, nemá biologická matka i přes svou možnou genetickou spřízněnost s dítětem žádnou možnost, jak dosáhnout svého zápisu jako matky v rodném listě.³⁶

Najít náhradní matku nemusí být tak náročné, jak se zdá, neboť existuje řada facebookových skupin, kde se ve věci náhradního mateřství propojuje nabídka s poptávkou. Co je důležité zmínit je to, že kliniky v zásadě neasistují s vyhledáváním náhradní matky.³⁷

U náhradní matky se doporučuje, aby absolvovala několikero vyšetření. Svůj záměr stát se náhradní matkou konzultuje nejméně se svým praktickým lékařem a také podstupuje gynekologické vyšetření. Vhodné je také podstoupit vyšetření u psychologa, který dokáže odhadnout, zda náhradní matka zvládne vzdát se dítěte, které porodila, a jaké to pro její osobnost může mít důsledky. Veškerá uvedená vyšetření jsou velmi důležitá, neboť díky nim se zjistí, zda je náhradní matka schopna donosit dítě, zda přežije jeho porod a zda zvládne situaci, kdy se má dítěte vzdát a žádný z těchto aspektů nesmí být opomíjen.³⁸

2.5 Objednávací pár

Vzhledem k tomu, že i u objednávacího páru není jednotná definice, je možné říct, že tímto párem se myslí muž a žena, kteří mají v úmyslu spolu počít dítě a nemohou tak učinit přirozenou cestou. V takovém případě si tento objednávací pár může na pomoc přizvat ženu, náhradní matku, a smluvit si s ní odnošení a porod dítěte.

„Z medicínského hlediska je neplodnost považována za nemoc, což stanovila Světová zdravotnická organizace již v roce 1977. Léčba neplodnosti se stala součástí jednoho z nejprogresivnějších lékařských oborů, a to reprodukční medicíny. Neplodné páry by se měly dostatečně zajímat o své reprodukční zdraví a těmto párům by měla být zajištěna všestranná dostupná léčba.“³⁹

³⁵ Srov. SIVÁK, J. *Náhradní mateřství v českém právu a související otázky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021 s.38-39

³⁶ Srov. Právní problematika náhradního (surogátního) mat | epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem – Sběrka zákonů, judikatura, právo [online] [cit. 17.02.2022].

³⁷ Srov. SIVÁK, J. *Náhradní mateřství v českém právu a související otázky* Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právo prakticky s.38-39

³⁸ Srov. Tamtéž

³⁹ PILKA, L., PILKA, R. Bioetické otázky asistované reprodukce. In OSTRÓ, A., PILKA L., LEŠNÍK, F. (ed). *Reprodukční medicína – současnost a perspektivy*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2009, s. 14.

O jakoukoliv formu umělého oplodnění může žádat muž a žena, kteří spolu tvoří neplodný pár, bez ohledu na to, zda jsou manželé či nikoliv. Dokonce je nerozhodné, zda mezi žadateli je jakýkoliv vztah obdobný manželství. Může jít tedy o muže a ženu, kteří se vůbec neznají, a nikdo není oprávněn pátrat po tom, zda mezi nimi skutečně existuje partnerské soužití.⁴⁰

2.6 Právní úprava náhradního mateřství

V dnešní době je známo, že počet neplodných párů roste a současně se také rozšiřují možnosti medicíny. V této situaci začíná být důležitý právě institut náhradního mateřství.⁴¹

Zákonná definice náhradního mateřství v naší právní úpravě není uvedena. Jedinou zmínkou v našem právním řádě je ustanovení § 804 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), které říká: „Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství.“ Naše právní úprava tak s existencí tohoto institutu počítá, bohužel však pouze v případě výjimky pro osvojení mezi příbuznými.⁴²

K náhradnímu mateřství dochází na základě tzv. smlouvy o náhradním mateřství. Ta není v současném občanském zákoníku nijak upravena. Samozřejmě existuje zde smluvní volnost a možnost uzavřít i takovou smlouvu, která není zvláště jako typ smlouvy upravena, nicméně i tato smluvní svoboda je omezena kogentními stanovami občanského zákoníku. Zde tak možné uzavření smlouvy, jejímž obsahem bude ustanovení o tom, že narozené dítě není dítětem ženy, která jej porodila, naráží na absolutní neplatnost. Porušení zákazu týkajícího se postavení osob je totiž sankcionováno absolutní neplatností, ke které soud, a to s ohledem na dikci § 1 odst. 2 ve spojení s § 580 a § 775 občanského zákoníku. Civilní status člověka nesmí být z povahy věci předmětem jakékoli smlouvy. Z tohoto principu je potřeba vycházet při hledání odpovědí na četné otázky týkající se náhradního mateřství, respektive (ne)platnosti smlouvy o náhradním mateřství.⁴³

Institut náhradního mateřství je českým právem tedy spíše opomíjen. Neexistuje tak zákonná úprava, která by vymezovala práva a povinnosti mezi zamýšlenými rodiči a náhradní matkou, resp. náhradními rodiči, je-li náhradní matka vdaná. Náhradní mateřství však nelze považovat za zakázané, což vyplývá nejen z jedné ze základních zásad soukromého práva „co není zakázáno, je dovoleno“, ale také z § 804 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“), který stanoví, že „osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství.“ Občanský zákoník tak s náhradním mateřstvím zjevně počítá, aniž by ho však blíže upravoval. Náhradní mateřství nevyklučuje ani zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.⁴⁴

Celý proces náhradního mateřství je tedy z právního hlediska postaven výhradně na důvěře všech zúčastněných osob. V tomto kontextu se jeví vhodné, aby došlo k vymezení právních vztahů smlouvou. Jelikož nelze nikoho nutit k předání dítěte do péče jiného, nemůže být takové jednání ani předmětem závazkové smlouvy. Bude se tedy vždy z velké části jednat

⁴⁰ FRINTA, O. *Asistovaná reprodukce – nová právní úprava*. Právní fórum, 2007, roč. 4, č. 4, s. 124

⁴¹ Srov. *Smlouva o náhradním mateřství* | Právní prostor. Právní prostor | Informační web nejen pro právníky [online]. [cit. 15.02.2022].

⁴² *Právní problematika náhradního (surogátního) mat* | epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem – Sbírka zákonů, judikatura, právo [online]. Copyright © EPRAVO.CZ [cit. 28.01.2022].

⁴³ SIVÁK, J. *Náhradní mateřství v českém právu a související otázky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021 s.8

⁴⁴ Srov. *Smlouva o náhradním mateřství* | Právní prostor. Právní prostor | Informační web nejen pro právníky [online]. Copyright © 1999 [cit. 11.02.2022].

o nevymahatelnou dohodu, tedy spíše o společenskou úsluhu, na druhou stranu však může na zúčastněné strany pozitivně působit vědomí, že práva a povinnosti jednotlivých osob jsou zachycena v písemné podobě. Proto je u náhradního mateřství důležité spolupracovat se sociálním pracovníkem sociálně-právní ochrany dětí.⁴⁵

Smluvními stranami smlouvy o náhradním mateřství budou vždy zamýšlení rodiče a náhradní matka. Pokud je náhradní matka vdaná, měl by být smluvní stranou také její manžel. Zamýšlené rodiče lze označit různě – biologičtí rodiče, sociální rodiče, případně také objednávací pár. Poslední zmíněné označení by však mohlo vyvolávat domněni, že obsahem smlouvy o náhradním mateřství má být poskytnutí objednané placené služby, což by mohlo ohrožovat legalitu takové smlouvy.

Smlouvu o náhradním mateřství bývá zahajováno preambulí, ve které smluvní strany vyjádří své dobré úmysly a obsah smlouvy skutečně naplnit. Vhodně formulovaná preambule by mohla také pomoci vyvrátit pochybnosti o možném trestněprávním jednání. Nemělo by chybět výslovné prohlášení smluvních stran, zejména náhradní matky, že se celého procesu náhradního mateřství účastní dobrovolně.⁴⁶

3 Hlavní etické otázky související s náhradním mateřstvím

Etické otázky náhradního mateřství jsou rozebírány etickými komisemi, které jsou zřízeny v nemocnicích, na ministerstvu zdravotnictví a jinde. Jejich závěry jsou zásadě jen doporučením, ale v praxi mají téměř váhu pokynu, jak postupovat. Etické pohledy tvoří základ, který se následně zčásti přenáší do zákonů, jejichž dodržování je už vymahatelné. Příkladem jsou zákon o darování spermatu nebo zákon o interrupcích.⁴⁷

„Etickou problematikou surogátního mateřství se zabývá Mezinárodní federace gynekologie a porodnictví (FIGO). Posláním této organizace je poskytování tělesné i duševní pohody ženám a zvyšování standardů odborné zdravotní péče v oborech gynekologie a porodnictví. FIGO pravidelně vydává stanoviska a doporučení na téma aktuálních etických aspektů lidské reprodukce a zdraví žen.“⁴⁸

Léčba pomocí náhradního mateřství se během posledních desetiletí stala daleko více využívanou, rozšířily se její indikace a postoje k této léčbě jsou již méně negativní. Přesto zůstává nejkontroverznější formou ART (asistovaná reprodukční technologie), neboť vyvolává řadu etických obav. Oponenti náhradního mateřství tvrdí, že tento způsob léčby neplodnosti je nepřijatelný především z toho důvodu, že dítě je přeměněno na něco, co lze koupit. Platbu náhradní matce považují za rovnocennou s prodejem dítěte.⁴⁹

Náhradní mateřství je velmi problematická procedura, může přinášet nepochopení či odsouzení od okolí. V případě, že má náhradní matka děti a manžela, to může být trauma i pro ně, i oni mohou být okolím stigmatizováni. Všichni zúčastnění se znají, mohou se tedy celoživotně stát vyděrači či vydíranými, a nemusí to být jen ze zjištěných důvodů. Důvody mohou být i psychické: nikdo ze zúčastněných neví, s jakými problémy se v životě potká, a nikdo nedokáže odhadnout, jak na ty problémy bude reagovat. Vyděračem i vydíraným se může velmi snadno a pochopitelně stát i dítě, kvůli němuž se celá kalvárie

⁴⁵ Srov. Tamtéž.

⁴⁶ Srov. *Smlouva o náhradním mateřství* | Právní prostor. Právní prostor | Informační web nejen pro právníky [online]. Copyright © 1999 [cit. 11.02.2022].

⁴⁷ Srov. ŘEŽÁBEK, K. *Léčba neplodnosti: příčiny neplodnosti: metody léčby: mimotělní oplodnění: zákony*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2004. Pro rodiče. s. 105

⁴⁸ BARTŮNEK P., PTÁČEK R.: *Etika a komunikace v medicíně*. Praha, 2011, s.184

⁴⁹ Srov. RUMPÍK, D., *Etické a právní aspekty náhradního mateřství s. 30* [online]. [cit.21.02.2022].

podnikla. Není vyloučeno, že právě toto riziko je důvodem pro hledání léčby pomocí náhradního mateřství v zahraničí.⁵⁰

Mít dítě je touha a přirozenost většiny populace, a i když moderní medicína dokáže vskutku zázraky, není takovéto štěstí dopřáno všem. Náhradní mateřství tak na jednu stranu může představovat pomyslné světlo na konci tunelu pro páry, které již ani nedoufaly, ať už z vážných zdravotních důvodů, anebo z principů biologické přirozenosti, například u homosexuálních párů. Na straně druhé je náhradní matka coby žena vystavována lidsky nepřirozené situaci, když je zavazována k tomu, aby se vzdala dítěte, které právě porodila. Nakonec pak rodiče, kteří v beznadějně situaci našli naději, jsou vystavováni riziku neskutečného zklamání v případě, že jim náhradní matka oznámí, že si dítě, které porodila pro ně, plánuje ponechat. V neposlední řadě pak zde vyvstává otázka, zda v případě náhradního mateřství nejde o končiny medicíny a vědy, které by měly zůstat raději neporušeny.⁵¹

Jednou z mnoha otázek je, jak prožívá těhotenství žena, která ví, že se dítěte vzdá. Tato matka, která už od začátku ví, že jí dítě nezůstane, se například v těhotenství nemusí chovat tak svědomitě (např. pokud jde o kouření a pití). Asi všichni, kdo se zajímají o náhradní mateřství se zamýšlejí nad tím, jaké jsou vlastně motivy náhradních matek? Protože v tom nemusí být vždy jen peníze. Může jít o ženy, které nikdy nepoznaly lásku, partnerský vztah, sex... ale také mohou být jejich pohnutky absolutně nezištné.⁵²

Pro některé ženy může být motivující i finanční kompenzace pohybující se mezi 250 až 500 tisíci korunami. Je to náhrada za ušlou mzdu, cestovné, těhotenské oblečení, výdaje za zdravou stravu a případnou nadstandardní zdravotnickou péči, která není hrazená ze zdravotního pojištění apod.⁵³

Ve vztahu k náhradnímu mateřství je otázka okamžiku počátku lidského života a to, kdy vlastně začíná lidský život? Začíná lidský život již v přirozeném či umělém zplození, nebo začíná až později? Pokud se dojde k závěru, že lidský život začíná až později, pak se jako další otázka nabízí, kdy přesně? V okamžiku prvních buněčných dělení, případně ve chvíli uhnízdění embrya v mateřské děloze, anebo v okamžiku ukončení vývoje jednotlivých orgánů u lidského zárodku a plodu? Nebo ve chvíli, narození člověka? S tímto okruhem otázek samozřejmě úzce souvisí i další klíčová filozoficko-antropologická otázka, totiž kdo je vlastně člověk? Tato otázka se týká hlavně lidského embrya. Je lidské embryo jen shlukem buněk s růstovým potenciálem vyvinout se za příznivého stavu v člověka, nebo je již člověkem v nejranějším stádiu jeho vývoje?⁵⁴

Etickou otázkou je, zda by rodiče měli dítě informovat o způsobu jeho vzniku. Zda by dítě mělo vědět, že se na jeho zrození podílely dvě ženy. Není však vždy jednoznačné, jak se jedinec s touto skutečností vypořádá. Zda tato informace nenaruší jeho citový a mravní vývoj. Jestli se nemůže změnit i jeho vztah k sociální matce. Studie ukazují, že rodiče dětí

⁵⁰ Srov. Tamtéž

⁵¹ Srov. SIVÁK, J. *Náhradní mateřství v českém právu a související otázky* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021 s. 61

⁵² Srov. HAASOVÁ, I. *Sexuální a reprodukční medicína pro praxi, Etika asistované reprodukce, Urologie pro praxi*, 2012; 13(6), [online]. [cit. 15.02.2022]

⁵³ Srov. Náhradní mateřství: cena je až půl miliónu korun - *Vitalia.cz*. *Vitalia.cz - chytře na život* [online]. Copyright © 2009 [cit. 27.02.2022]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/kdo-se-muze-stat-nahradni-matkou-odmena-je-az-pul-milionu/>

⁵⁴ Srov. BLAŽEK, P., *Etické a právní aspekty asistované reprodukce*, Rigorózní práce, Praha, 2010, [online]. [cit.17.02.2022]. s.89

narozených pomocí náhradního mateřství jsou mnohem otevřenější k dítěti ohledně okolností početí a porodu než rodiče dětí, které jsou koncipovány z darovaných vajíček, spermií nebo embryí. Všichni rodiče zařazení do rozsáhlé longitudinální studie v UK plánovali sdělit svému dítěti, že se narodilo s pomocí náhradní matky a velká část z nich tuto informaci dítěti sdělila do sedmi let.⁵⁵

Problém může být i to, jak se náhradní rodiče sžijí se svou novou rolí a jak si na ni zvyknou. Mohou se zde objevit otázky týkající se chápání poruchy neplodnosti jako neschopnosti. Náhradní matka se pak může zamýšlet, proč vlastně není schopna otěhotnět, zda je v tom nějaký podtext, například ten, že by nebyla schopna dítě dobře vychovávat. Tyto otázky pak mohou přetrvávat až do chvíle, kdy se stane náhradní matkou.⁵⁶

Další otázkou je, zda se má léčit neplodnost, když lidí na zemi je tak mnoho, že mnozí umírají hladem. Odpověď, která je uvedena v knize Léčba neplodnosti od Řežábka zní, že neplodnost by se léčit měla, protože existence mnoha dětí ve vzdálené zemi je nepodstatná pro manžele, kteří nemají doma dítě žádné. Druhý důvod je genetický. Přestože se přesně neví, jaké dítě se narodí, je přece jen velká pravděpodobnost, že bude rodičům vzhledem, ale i povahově a jinak podobné. Mnozí lidé intuitivně vidí v dětech pokračování svého života, a proto chtějí, aby děti, které vychovávají, byly skutečně geneticky jejich potomky, jelikož adopce dítěte je vždy krokem do neznáma.⁵⁷

4 Role sociálního pracovníka při náhradním mateřství

Na celý proces náhradního mateřství dohlíží sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

4.1 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je do problematiky náhradního mateřství bezpochyby začleněn. I když v mnohých případech, ani sami sociální pracovníci nevědí, nebo nemají přesné indicie k tomu, že se jedná o náhradní mateřství. Toto si mohou pouze domýšlet. Existují však případy, u kterých se potvrdil skutečný záměr náhradního mateřství. Jak v případech, kdy je náhradní mateřství odhaleno, tak i v případech skrytých, postupují orgány sociálně-právní ochrany podobně. Všechny úkony se provádějí prostřednictvím soudu. V případě, že je náhradní matka vdaná, musí se přistoupit navíc k popření otcovství. Pokud je náhradní matka svobodná dochází k určení otcovství, které se prokazuje muži z objednávacího páru a náhradní matka se musí vzdát svého mateřství, tedy je vyškrtuta z rodného listu. Následně dochází k osvojení dítěte ženou manžela, tedy otce. Do všech zmíněných řízení zasahuje orgán sociálně-právní ochrany dětí, jež vystupuje jako kolizní opatrovník dítěte.⁵⁸

4.2 Vymezení pojmu

Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana, tak zahrnuje ochranu

⁵⁵ Srov. RUMPÍK, D., *Etické a právní aspekty náhradního mateřství s. 30-33* [online]. [cit.21.02.2022]

⁵⁶ Srov. KONEČNÁ, H., *Na cestě za dítětem. 2. vyd. Praha: Galén, s.127*

⁵⁷ Srov. ŘEŽÁBEK, K. *Léčba neplodnosti: příčiny neplodnosti: metody léčby: mimotělní oplodnění: zákony. 3., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2004. Pro rodiče. s.105*

⁵⁸ Srov. NĚMCOVÁ, K.: *Vybrané aspekty ovlivňující problematiku surrogátního mateřství. České Budějovice, 2016, bakalářská práce, [online]. [cit. 15.02.2022]. s. 24*

rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly. Tvoří tak předmět činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, a to v závislosti na jejich působnosti. Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti rodinně-právní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod., a z toho také vyplývá okruh subjektů, které ji realizují.⁵⁹

Sociálně-právní ochranu dětí zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dětí, jimiž jsou:

- Obecní úřady.
- Obecní úřady obcí s rozšířenou působností.
- Krajské úřady.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí.
- Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí (poskytuje sociálně-právní ochranu dětí ve vztahu k cizině).

Od orgánů sociálně-právní ochrany dětí je třeba odlišovat další subjekty, které sice sociálně-právní ochranu dětí rovněž poskytují, ale nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí. Jedná se o obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnícké a fyzické osoby, které jsou výkonem sociálněprávní ochrany dětí pověřeny (tzv. pověřené osoby). V případě těchto subjektů se hovoří o tzv. výkonu sociálně-právní ochrany dětí jinými subjekty. Sociálně-právní ochrana dětí je poskytována bezplatně nezletilým dětem, avšak s výjimkou pobytu dítěte ve výchovně rekreačním táboře, pobytu dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a správy jmění dítěte.⁶⁰

4.3 Popření a určení otcovství

S náhradním mateřstvím zásadním způsobem souvisí otázka popření otcovství, neboť náhradní matkou může být kupříkladu i vdaná žena. K určení otcovství občanský zákoník stanovuje tři vyvratitelné domněnky otcovství. Podle první domněnky platí, že pokud se narodí dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třetího dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem je manžel matky. Současně ale platí, že pokud se narodí dítě ženě znovu provdané, má se za to, že otcem je manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třetího dne poté, co předchozí manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné. V případě umělého oplodnění pak zákon vychází z toho, že pokud se narodí dítě, které je počato umělým oplodněním, ženě neprovdané, má se za to, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas.⁶¹

Druhá domněnka určování otcovství vychází ze souhlasného prohlášení, kdy platí, že pokud nedojde k určení otcovství podle první nebo druhé domněnky, pak se má za to, že otcem je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením matky a tohoto muže. Takto lze určit otcovství i k dítěti ještě nenarozenému, pokud je již počato.⁶²

Třetí domněnka počítá s tím, že otcovství stanoví soud. Na ten se může obrátit jak matka dítěte, tak i otec, který tvrdí, že je otcem dítěte. Tato domněnka vychází z toho, že otcem

⁵⁹ Legislativa a systém sociálně-právní ochrany. Průvodce [online]. Copyright © [cit. 14.02.2022].

⁶⁰ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí v roce 2007 s. 10-11

⁶¹ Srov. SIVÁK, J. *Náhradní mateřství v českém právu a související otázky* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021 s. 20-21

⁶² Srov. Tamtéž

je muž, který s matkou souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti.⁶³

4.4 Osvojení dítěte

Osvojení představuje důležitou fázi procesu instituce náhradního mateřství a je nutnou podmínkou celkového uskutečnění tohoto procesu. Kdyby k němu nedošlo, nastal by pouze nesoulad mezi matkou v právním a sociálním smyslu a genetickou matkou. Může nastat situace, že objednávací pár zemře nebo si to rozmyslí a k osvojení nedojde. A skutečnost, že objednávací pár uzavřel smlouvu s matkou hostitelkou, nijak nemění situaci, protože, smlouva je neplatná a nevynutitelná.⁶⁴

Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní a hmotně právně je tento institut upraven občanským zákoníkem. Procesněprávní předpisem pro proces osvojení je pak zákon o zvláštních řízeních soudních. Předpokladem osvojení je takový vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem, anebo alespoň základy takového vztahu. Osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy. Je tak nutné, aby osvojitelé respektovali přirozenost osvojence, mezi osvojencem a osvojitelem byla vzájemná láska nebo alespoň předpoklad jejího vzniku tak, jak se předpokládá mezi rodiči a dětmi. V případě nezletilých se dále předpokládá, že osvojitelé budou mít dostatečné ekonomické zázemí, aby se o osvojence mohli starat. Při dokazování v řízení musí být očividné, že zda budou osvojitelé schopni vykonávat rodičovskou odpovědnost ve vzájemné shodě.⁶⁵

V zákonu je také stanoveno, že mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl, zpravidla ne menší než šestnáct let. V případě náhradního mateřství se ale nepředpokládá, že věkový rozdíl bude překážkou.⁶⁶

Je známo, že matkou dítěte je vždy žena, která porodila. Vzhledem k tomu, že zákon stanoví, že o osvojení nemůže být rozhodnuto bez souhlasu dítěte, rodičů nebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče, je v případě náhradního mateřství nezbytné vždy po porodu získat souhlas náhradní matky s osvojením dítěte. Souhlas matky nikdy není možné získat předem. Naopak, matka osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Otec osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení i před uplynutím této doby, nejdříve však po narození dítěte. Kdyby byl dán souhlas otce nebo matky dříve, nepřihlíželo by se k němu. Účelem takové právní úpravy je ochrana matky (i náhradní matky), která po porodu dítěte může být po dobu šestinedělí psychicky poznamenána.⁶⁷

⁶³ Srov. Tamtéž

⁶⁴ Srov. ŠTENCLOVÁ, B., *Právně etické otázky náhradního mateřství*, [online], [cit. 14.02.2022] s.33

⁶⁵ Srov. SIVÁK, J. *Náhradní mateřství v českém právu a související otázky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021 s. 15

⁶⁶ Srov. Tamtéž

⁶⁷ Srov. Tamtéž

Závěr

Ve své práci jsem si kladla za cíl přiblížit etické problémy, ukázat, jak je institut náhradního mateřství právně upraven a v neposlední řadě bylo cílem vymezit roli sociálního pracovníka v institutu náhradního mateřství. Na základě prostudování adekvátní literatury o náhradním mateřství, které je již v České republice poměrně dost, jsem mohla přiblížit, jak je nahlíženo na institut náhradního mateřství z hlediska právní úpravy v České republice a také se věnovat etickým otázkám náhradního mateřství. Téma náhradního mateřství rezonuje v odborné i laické společnosti. Jde o téma, které vyvolává plno kladných, ale i negativních emocí. Na jedné straně stojí zcela zásadní medicínský úspěch, který posouvá léčbu žen, které nejsou schopny samy donosit dítě, o zásadní krok vpřed. Na straně druhé stojí morální dilema, zda se nepřekračuje hranice, která by měla zůstat raději nepokořena. Příčin pro volbu náhradního mateřství může být opravdu spousta. Jednou z příčin, o které se zmiňuji také ve své práci, je neplodnost. Náhradní mateřství je jednou z metod pomoci v neplodnosti, při které se i neplodné páry mohou stát rodiči. Z lékařského hlediska spočívá náhradní mateřství, zjednodušeně řečeno, v přenosu a donošení embrya v děloze náhradní matky místo ženy, která z různých důvodů nemůže, příp. nechce být sama těhotná, a v jeho následném předání biologické matce po porodu dítěte.

Při náhradním mateřství vyvstává plno etických otázek, které řeší Mezinárodní federace gynekologie a porodnictví. K těm nejhlavnějším otázkám, které vyvstávají při náhradním mateřství patří například: Jak prožívá těhotenství žena, která ví, že se dítěte vzdá? Kdy začíná lidský život – v přirozeném či umělém zplození? Další otázkou také je, zda by rodiče měli dítě informovat o způsobu jeho vzniku a zda se vůbec má léčit neplodnost, když lidí na zemi je tak mnoho, že někteří umírají hladem. Další otázky jsou uvedené v kapitole, která se zabývá přímo etickými otázkami.

Co se týče právní úpravy náhradního mateřství v České republice, z práce vyplynulo, že tato instituce nemá zákonnou úpravu, která by přímo vymezovala práva a povinnosti mezi objednávacím párem a náhradní matkou, na druhou stranu však nelze považovat náhradní mateřství zcela za zakázané. Celý proces náhradního mateřství je z právního hlediska postaven výhradně na důvěře všech zúčastněných osob.

Než jsem začala tuto práci psát, myslela jsem si, že sociální práce, respektive sociální pracovník, nemá s náhradním mateřstvím nic společného. Při bližším zkoumání vhodné literatury a pročítání různých odborných článků jsem zjistila, že při tomto procesu hraje sociální pracovník velkou roli a je neopomenutelným článkem při zprostředkování legality dítěte v rodině biologických rodičů. Pokud je matka vdaná, musí se přistoupit k popření otcovství. Pokud je náhradní matka svobodná dochází k určení otcovství, které se prokazuje muži z objednávacího páru a náhradní matka se musí vzdát svého mateřství. Následně dochází k osvojení dítěte ženou manžela, tedy otce. Do všech těchto řízení zasahuje orgán sociálně-právní ochrany dětí, jež vystupuje jako kolizní opatrovník dítěte.

Seznam použité literatury a ostatních zdrojů

Seznam odborné literatury

BARTŮNĚK P, PTÁČEK R. a kol.: *Etika a komunikace v medicíně*. Grada, Praha, 2011. ISBN 978-80-247-3976-2

DESJARDINS-SIMON, J. *Nevědomé příčiny neplodnosti*. Praha: Portál, 2015. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-0821-1

DOSTÁL, J.; *Etické a právní aspekty asistované reprodukce*, Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, str. 84. ISBN 978-80-244-1700-4

KONEČNÁ, H., *Na cestě za dítětem*. 2. vyd. Praha: Galén. 2009 ISBN 978-80-7262-591-8

MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, 1974 ISBN 08-079-74

MATĚJČEK Z., Dytrych Zdeněk: *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-897-0

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994 ISBN 80-85282-83-6

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha, 2003. ISBN: 978-80-262-0213-4

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9

NEDOMA, K., DRÁČ, P., KONEČNÝ, R. *3 úvahy o manželství a rodičovství*. 2., vyd. Praha 1: Státní zdravotnické nakladatelství, 1964.

ŘEŽÁBEK, K. *Léčba neplodnosti: příčiny neplodnosti: metody léčby: mimotělní oplodnění: zákony*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2004. Pro rodiče. ISBN 80-247-1010-2

SIVÁK, J. *Náhradní mateřství v českém právu a související otázky*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021 ISBN 978-80-7552-678-6

ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí v roce 2007, ISBN 978-80-86991-27-6

ŠULOVÁ L.: *Jak učit výchovu k manželství a rodičovství?* Praha: Grada Publishing, 1995. 120 ISBN 80-7169-218-2

TRŽILOVÁ, J. *Manuál pro začínající maminky: maminky radí maminkám*. Praha: Smart press, 2008, ISBN 978-80-87049-15-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005 ISBN: 978-80-246-2153-1

Odborné časopisy

FRINTA, O. *Asistovaná reprodukce – nová právní úprava*. Právní fórum, 2007, roč. 4, č. 4, s. 124

LÁNSKÁ, K., *Mateřství mění identitu ženy*. Psychologie dnes. 11/2008. Praha: Portál, 11. číslo, 14. ročník. s. 6-9. ISSN 1212-9607.

PILKA, L. a kol. *Surogátní mateřství – literární názory a praxe*. Česká gynekologie, 2009, roč. 74, č. 2.

PULKRÁBKOVÁ, K., *Co v dnešní době znamená rodina*, Psychologie dnes, čís. 12, roč. 13, prosinec 2007, Portál, s. 31.

Seznam elektronických zdrojů

BLAŽEK, P., *Etické a právní aspekty asistované reprodukce*, Rigorózní práce, Praha, 2010, [online]. [cit.17.02.2022]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/32876/RPTX_0_0_0_35923_0_9377.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Český statistický úřad [online]. Aktuální populační vývoj v kostce ČSÚ ©2022 [online]. [cit. 26.02.2022] Dostupné z: <https://citace.zcu.cz/schema-a-priklady/elektronick-zdroje.html>

HAASOVÁ, I. Sexuální a reprodukční medicína pro praxi, *Etika asistované reprodukce, Urologie pro praxi*, 2012; 13(6), [online]. [cit. 15.02.2022] Dostupné z: <https://www.solen.cz/pdfs/uro/2012/06/05.pdf>

KLUSÁČKOVÁ M. Bc. *Teorie a praxe zvaná rodičovství aneb Přes rodinu k rodičům*, Brno 2008. Magisterská diplomová práce, [online]. [cit. 15.02.2022] Dostupné z: https://is.muni.cz/th/zgvgk/MGR_finalni_verze.pdf

Náhradní mateřství: cena je až půl miliónu korun - Vitalia.cz. Vitalia.cz - chytře na život [online]. Copyright © 2009 [cit. 27.02.2022]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/kdo-se-muze-stat-nahradni-matkou-odmena-je-az-pul-milionu/>

NĚMCOVÁ, K.: *Vybrané aspekty ovlivňující problematiku surogátního mateřství*. České Budějovice, 2016, bakalářská práce, [online]. [cit. 15.02.2022] Dostupné z: https://theses.cz/id/yufou3/Bakal_sk_prce.txt

Právní problematika náhradního (surogátního) mateřství | epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem – Sbírka zákonů, judikatura, právo [online]. Copyright © EPRAVO.CZ [cit. 28.01.2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pravni-problematika-nahradniho-surogatniho-materstvi-112201.html>

RUMPÍK, D., *Etické a právní aspekty náhradního mateřství*, lékařská fakulta Masarykovy univerzity, Disertační práce, Brno, 2018, [online]. [cit.21.02.2022]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/u8ler/David_Rumpik_Eticke_a_pravni_aspekty_nahradniho_materstvi.pdf

SLEPIČKOVÁ, L. *Nepłodnost jeho a nepłodnost její: Genderové aspekty asistované reprodukce*, Sociologický časopis/Czech Sociological Review, [online], 2009, Vol. 45, No. 1 [cit. 23.02.2022] Dostupné z: <https://www.citace.com/blog/clanek-e-periodikum>

Smlouva o náhradním mateřství | Právní prostor. Právní prostor | Informační web nejen pro právníky [online]. Copyright © 1999 [cit. 11.02.2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/smlouva-o-nahradnim-materstvi>

SVOBODOVÁ D.: *Problematika rodin s dětmi ohrožených sociálním vyloučením* Olomouc 2012. Diplomová práce [online]. [cit.21.02.2022]. Dostupné z: https://theses.cz/id/n42148/Diplomov_prce_Svobodov_Dagmar.pdf?lang=cs

ŠTENCLOVÁ, B., *Právně etické otázky náhradního mateřství*, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, 2015, s.33 [online], [cit. 14.02.2022] Dostupné z: https://is.muni.cz/th/hir4j/pdf_diplomka.pdf

ZEMANDLOVÁ, A.: *Současnost a budoucnost právní regulace surogátní mateřství u nás*. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Diplomová práce, Brno, 2012, [online]. [cit.10.02.2022]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/rodicovstvi/ZemandlovaAnn.pdf

Abstrakt

BARCZIOVÁ, A. *Náhradní mateřství v České republice – etické otázky náhradního mateřství*. ČESKÉ BUDĚJOVICE 2022, Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce J. Mišovič

Klíčová slova: náhradní mateřství, neplodnost, etické otázky, sociální pracovník, právní úprava

Tato práce má teoretický charakter a zabývá se problematikou náhradního mateřství v České republice. Cílem je přiblížit podstatné etické problémy a ukázat, jak je institut náhradního mateřství právně upraven. Dále se tato práce věnuje roli, jakou v institutu hraje sociální pracovník a v neposlední řadě se také zabývá rodinou, která je jedinečnou a nenahraditelnou institucí. Je známo, že v dnešní době stoupá počet neplodných párů a náhradní mateřství je jednou z metod pomoci v neplodnosti, při které se i tyto páry mohou stát rodiči. V České republice je ale institut náhradního mateřství jen minimálně upraven zákony a pro mnoho lidí z celého světa je eticky nepřijatelné. V práci upozorňuji na to, že je důležité, aby byl v budoucnu institut náhradního mateřství zcela právně upraven, aby nedocházelo k jakémukoliv zneužití tohoto institutu a aby se předcházelo negativním dopadům, které by mohly nastat.

Abstract

BARCZIOVÁ, A. *Surrogate maternity in the Czech Republic – Ethical questions of surrogate maternity*. ČESKÉ BUDĚJOVICE 2022, Thesis, University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Theology, Thesis Supervisor: J. Mišovič

Keywords: surrogate maternity, sterility, Ethical questions, social worker, legislation

This thesis has a theoretical character and deals with the issue of surrogacy in the Czech Republic. The aim of this thesis is to approach the essential ethical issues and show how the institute of surrogacy is regulated by Czech law. Furthermore, this work shows the role played by a social worker in the institute and it also deals with the family, which is unique and an irreplaceable institution. It is known that the number of infertile couples is increasing today and surrogacy is one of the methods of infertility assistance in which even these couples can become parents. In the Czech Republic, however, the institute of surrogacy is only minimally regulated by law and is ethically unacceptable to many people around the world. At this thesis, I point out that it is important that, in future, the institute of surrogacy be fully regulated, that there should be no abuse of this institute and that the negative effects that may occur should be avoided.